

Cuprins

Cuvânt-înainte	XI
Prolegomene	XIII
Abrevieri.....	XV
Considerații introductive. Planul expunerii	XIX
Capitolul I. Etapa scrisă a procesului civil	1
Secțiunea 1. Considerații introductive cu privire la sesizarea instanței.....	1
Secțiunea a 2-a. Proceduri prealabile sesizării instanței.....	3
Secțiunea a 3-a. Cererea de chemare în judecată.....	6
§1. Cuprinsul cererii de chemare în judecată	7
§2. Înregistrarea cererii de chemare în judecată.....	22
§3. Taxele judiciare de timbru	24
§4. Verificarea competenței materiale procesuale	28
§5. Regularizarea cererii de chemare în judecată.....	29
§6. Comunicarea cererii către pârât	36
Secțiunea a 4-a. Întâmpinarea	38
Secțiunea a 5-a. Cererea reconvențională.....	43
Secțiunea a 6-a. Măsuri de instrucție luate de instanță în etapa scrisă	47
Secțiunea a 7-a. Incidența unor acte de dispoziție.....	48
Secțiunea a 8-a. Fixarea primului termen de judecată.....	49
Secțiunea a 9-a. Efectele cererii de chemare în judecată.....	49
Capitolul II. Dispoziții generale privind judecata. Cercetarea procesului	56
Secțiunea 1. Considerații introductive cu privire la structurarea procesului în fața primei instanțe.....	56
Secțiunea a 2-a. Dispoziții generale privind ședința de judecată.....	60
§1. Completul de judecată.....	60
§2. Conducerea și poliția ședinței de judecată	62
§3. Desfășurarea ședinței de judecată	63
§4. Încheierea de ședință.....	71
Secțiunea a 3-a. Cercetarea procesului. Primul termen la care părțile sunt legal citate	76
Secțiunea a 4-a. Măsurile asigurătorii	87
§1. Preliminarii	87
§2. Sechestrul asigurător și poprirea asigurătorie	88
§3. Sechestrul judiciar.....	94
§4. Comparație între sechestrul asigurător și sechestrul judiciar	98

Capitolul III. Actele procesuale de dispoziție ale părților.....	100
Secțiunea 1. Considerații introductive.....	100
Secțiunea a 2-a. Renunțarea	101
§1. Renunțarea la judecată	101
§2. Renunțarea la dreptul subiectiv pretins	110
Secțiunea a 3-a. Achiesarea.....	112
§1. Achiesarea pârâtului la pretențiile reclamantului.....	113
§2. Achiesarea la hotărârea pronunțată	116
Secțiunea a 4-a. Tranzacția judiciară.....	118
Capitolul IV. Excepțiile procesuale.....	124
Secțiunea 1. Considerații generale	124
Secțiunea a 2-a. Clasificarea excepțiilor procesuale	128
Secțiunea a 3-a. Soluționarea excepțiilor procesuale	136
Capitolul V. Probele	147
Secțiunea 1. Considerații generale	147
Secțiunea a 2-a. Obiectul și sarcina probei. Subiectul probei.....	151
Secțiunea a 3-a. Reguli comune privind admisibilitatea, propunerea, administrarea și aprecierea probelor	158
Secțiunea a 4-a. Asigurarea probelor.....	173
Secțiunea a 5-a. Proba cu înscrisuri.....	177
§1. Noțiune și clasificare.....	177
§2. Înscrisurile autentice	180
§3. Înscrisurile sub semnătură privată.....	183
§4. Alte categorii de înscrisuri	188
§5. Administrarea probei cu înscrisuri.....	191
Secțiunea a 6-a. Proba cu martori.....	198
§1. Admisibilitatea probei cu martori	200
§2. Administrarea probei cu martori	204
§3. Aprecierea probei testimoniale	209
Secțiunea a 7-a. Prezumțiile	210
Secțiunea a 8-a. Expertiza	213
Secțiunea a 9-a. Mijloacele materiale de probă.....	226
Secțiunea a 10-a. Cercetarea la fața locului.....	230
Secțiunea a 11-a. Mărturisirea.....	232
§1. Noțiune, clasificare, forța probantă. Principiul indivizibilității mărturisirii judiciare	232
§2. Interogatoriul.....	238
Secțiunea a 12-a. Administrarea probelor prin avocați	241
Capitolul VI. Incidentele procedurale	246
Secțiunea. 1. Suspendarea judecății	246
§1. Considerații introductive și enumerare	246
§2. Suspendarea voluntară	246
§3. Suspendarea de drept	251
§4. Suspendarea facultativă	257

§5. Procedura și efectele suspendării	265
§6. Reluarea judecării.....	268
Secțiunea a 2-a. Perimarea	273
§1. Noțiune și natură juridică.....	273
§2. Domeniul de aplicare și condițiile perimării.....	277
§3. Termenul de perimare	287
§4. Modalitatea de constatare a perimării	299
§5. Efectele perimării.....	305
§6. Perimarea instanței.....	309
Capitolul VII. Hotărârea judecătorească	312
Secțiunea 1. Dezbaterea asupra fondului	312
Secțiunea a 2-a. Deliberarea și pronunțarea hotărârii.....	316
Secțiunea a 3-a. Hotărârea judecătorească	323
§1. Noțiune și clasificare.....	323
§2. Conținutul, redactarea și semnarea hotărârii judecătorești.....	326
§3. Termenul de grație	340
§4. Cheltuielile de judecată.....	341
Secțiunea a 4-a. Efectele hotărârii judecătorești.....	353
§1. Dezinvestirea instanței	354
§2. Puterea executorie.....	355
§3. Forța probantă	363
§4. Autoritatea de lucru judecat	364
§5. Obligativitatea și opozabilitatea hotărârilor judecătorești.....	383
Secțiunea a V-a. Îndreptarea, lămurirea și completarea hotărârii.....	385
Capitolul VIII. Dispoziții generale privind căile de atac.....	391
Secțiunea 1. Preliminarii	391
Secțiunea a 2-a. Clasificarea căilor de atac	392
Secțiunea a 3-a. Reguli comune privind exercitarea căilor de atac	395
§1. Subiectele căilor de atac.....	396
§2. Legalitatea căii de atac.....	398
§3. Ordinea exercitării căilor de atac	403
§4. Unicitatea căii de atac	405
§5. Partea din hotărâre care poate fi atacată.....	409
§6. Tranzacția și achiesarea	413
§7. Măsurile de administrare judiciară.....	413
Capitolul IX. Apelul.....	416
Secțiunea 1. Considerații introductive.....	416
Secțiunea a 2-a. Obiectul apelului.....	417
Secțiunea a 3-a. Termenul de apel.....	422
Secțiunea a 4-a. Cererea de apel.....	426
Secțiunea a 5-a. Pregătirea judecării apelului. Procedura scrisă.	
Competența instanței de apel	433
Secțiunea a 6-a. Apelul incident și cel provocat.....	439
§1. Apelul incident.....	439
§2. Apelul provocat.....	442

Secțiunea a 7-a. Efectele apelului.....	444
Secțiunea a 8-a. Judecata în apel.....	464
Secțiunea a 9-a. Soluțiile în apel. Evocarea fondului după anulare.....	469
Capitolul X. Recursul.....	485
Secțiunea 1. Considerații generale.....	485
Secțiunea a 2-a. Obiectul recursului.....	490
Secțiunea a 3-a. Termenul de recurs.....	494
Secțiunea a 4-a. Cererea și motivele de recurs.....	495
§1. Cererea de recurs.....	495
§2. Motivele de recurs.....	497
§3. Motivarea recursului.....	532
Secțiunea a 5-a. Pregătirea judecării recursului. Competența instanței de recurs.....	538
§1. Procedura scrisă. Suspendarea executării hotărârii recurate.....	538
§2. Recursul incident și provocat.....	540
§3. Filtrul de admisibilitate la Înalta Curte de Casație și Justiție.....	540
§4. Competența instanței de recurs.....	543
Secțiunea a 6-a. Judecata în recurs.....	544
Secțiunea a 7-a. Soluțiile instanței de recurs.....	548
§1. Înalta Curte de Casație și Justiție.....	548
§2. Celelalte instanțe de recurs.....	554
Secțiunea a 8-a. Particularități privind hotărârea instanței de recurs. Efectele casării.....	558
Capitolul XI. Contestația în anulare.....	567
Secțiunea 1. Dispoziții generale: noțiuni; <i>sedes materiae</i> ; clasificare.....	567
Secțiunea a 2-a. Contestația în anulare de drept comun (obișnuită). Motiv. Condiții de admisibilitate.....	570
§1. Motivul contestației în anulare de drept comun (obișnuită).....	571
§2. Condițiile de admisibilitate ale contestației în anulare de drept comun (obișnuită).....	575
Secțiunea a 3-a. Contestația în anulare specială. Condiții de admisibilitate. Motive.....	578
§1. Condițiile de admisibilitate ale contestației în anulare speciale.....	578
§2. Motivele contestației în anulare speciale.....	579
Secțiunea a 4-a. Procedura de soluționare a contestației în anulare.....	603
§1. Părțile litigante.....	603
§2. Cererea.....	604
§3. Termenul de exercitare.....	605
§4. Instanța competentă.....	606
§5. Suspendarea executării.....	607
§6. Procedura de judecată.....	607
§7. Hotărârea asupra contestației în anulare și regimul juridic al acesteia.....	609

Capitolul XII. Revizuirea	612
Secțiunea 1. Dispoziții generale: noțiuni; <i>sedes materiae</i> ; particularități; condiții de existență; obiect	612
Secțiunea a 2-a. Temeiurile revizuirii	620
§1. Instanța s-a pronunțat asupra unor lucruri care nu s-au cerut sau nu s-a pronunțat asupra unui lucru cerut ori s-a dat mai mult decât s-a cerut – art. 509 alin. (1) pct. 1 C.pr.civ.	621
§2. Obiectul pricinii nu se află în ființă – art. 509 alin. (1) pct. 2 C.pr.civ.	630
§3. Un judecător, martor sau expert, care a luat parte la judecată, a fost condamnat definitiv pentru o infracțiune privitoare la pricină sau dacă hotărârea s-a dat în temeiul unui înscris declarat fals în cursul ori în urma judecării, când aceste împrejurări au influențat soluția pronunțată în cauză – art. 509 alin. (1) pct. 3 teza I C.pr.civ.	632
§4. Un judecător a fost sancționat disciplinar definitiv pentru exercitarea funcției cu rea-credință sau gravă neglijență, dacă aceste împrejurări au influențat soluția pronunțată în cauză – art. 509 alin. (1) pct. 4 C.pr.civ.	638
§5. După darea hotărârii, s-au descoperit înscrisuri doveditoare, reținute de partea potrivnică sau care nu au putut fi înfățișate dintr-o împrejurare mai presus de voința părților – art. 509 alin. (1) pct. 5 C.pr.civ.	639
§6. Casarea, anularea ori schimbarea hotărârii unei instanțe pe care s-a întemeiat hotărârea a cărei revizuire se cere – art. 509 alin. (1) pct. 6 C.pr.civ.	644
§7. Când statul ori alte persoane juridice de drept public, minorii și cei puși sub interdicție judecătorească ori cei puși sub curatelă nu au fost apărați deloc sau au fost apărați cu viclenie de cei însărcinați să îi apere – art. 509 alin. (1) pct. 7 C.pr.civ.	645
§8. Când există hotărâri definitive potrivnice, date de instanțe de același grad sau de grade diferite, care încalcă autoritatea de lucru judecat a primei hotărâri – art. 509 alin. (1) pct. 8 C.pr.civ.	647
§9. Când partea a fost împiedicată să se înfățișeze la judecată și să înștiințeze instanța despre aceasta, dintr-o împrejurare mai presus de voința sa – art. 509 alin. (1) pct. 9 C.pr.civ.	657
§10. Atunci când Curtea Europeană a Drepturilor Omului a constatat o încălcare a drepturilor sau libertăților fundamentale datorată unei hotărâri judecătorești, iar consecințele grave ale acestei încălcări continuă să se producă – art. 509 alin. (1) pct. 10 C.pr.civ.	657
§11. După ce hotărârea a devenit definitivă, Curtea Constituțională s-a pronunțat asupra excepției invocate în acea cauză, declarând neconstituțională prevederea care a făcut obiectul acelei excepții – art. 509 alin. (1) pct. 11 C.pr.civ.	660
Secțiunea a 3-a. Procedura de judecată	663
§1. Părțile litigante	663
§2. Cererea de revizuire	663
§3. Termenele de exercitare	664

§4. Instanța competentă	667
§5. Reguli privind judecata	668
§6. Hotărârea pronunțată în revizuire și regimul juridic al acesteia.....	671
Bibliografie selectivă.....	673

Cuvânt-înainte

Procesul civil este procesul de drept comun (art. 2 C.pr.civ. 2010), fiind, aşadar, prototipul oricărui proces judiciar¹.

Orice proces modern şi, mai ales, postmodern, contemporan, pentru a fi real (concret), efectiv (eficace) şi echitabil (just), este (şi trebuie să fie) clădit pe trei elemente fundamentale sau „principii structurale”² (ori structurante): controversa juridică (conflictul juridic), egalitatea procesuală a părţilor şi neutralitatea judecătorului³. Într-adevăr, un proces presupune existenţa unei dispute între două părţi, care trebuie să se afle pe poziţie de egalitate în formularea cererilor, motivarea pretenţiilor şi susţinerea apărărilor, iar disputa să fie tranşată de un terţ, judecătorul, care să fie independent şi imparţial, situat dincolo de interesele părţilor şi sfera lor de influenţă sau control.

În lumina acestor principii directoare, consacrate, de altfel, şi de Noul Cod de procedură civilă, ca „principii fundamentale” (art. 6, 8, 22), procesul civil este organizat în două mari faze – cea a judecăţii (*cognitio*) şi cea a executării silite (*executio*) –, fără a fi însă obligatoriu şi nici dezirabil ca un litigiu să le parcurgă pe amândouă.

Autorii cursului universitar aprofundat de faţă, dnii prof. Gheorghe-Liviu Zidaru, judecător de carieră strălucit, şi Paul Pop, avocat cu bogată experienţă practică, îşi propun să trateze, în manieră sistematică şi pragmatică, prima fază a procesului civil, oferind cititorului, specializat sau mai puţin specializat, o viziune de ansamblu a judecăţii civile în primă instanţă şi în căile de atac, în lumina noilor reguli procedurale cuprinse în Noul Cod de procedură civilă, filtrate însă nu numai prin practica, tot mai scandaloasă în ultima vreme, a Curţii Constituţionale, care a ratat întâlnirea cu reforma procesual civilă din România, ci, mai ales şi în primul rând, prin apelul la jurisprudenţa CEDO şi cea a CJUE, repere indispensabile ale interpretării corecte şi unitare a noii reglementări procesual civile româneşti.

De asemenea, un element extrem de pozitiv este jurisprudenţa recentă a instanţelor româneşti, în special cea a Înaltei Curţi de Casaţie şi Justiţie, atent selectată şi foarte grijuliu comentată, care se vedeşte nu numai necesară, ci şi utilă în interpretarea şi aplicarea noilor reguli procesual civile.

Trimiterile multiple la dreptul comparat, în special procedura civilă germană şi cea franceză, îmbogăţesc considerabil conţinutul informaţional şi permit totodată o evaluare a procedurii civile româneşti în contextul mai larg al reglementărilor simi-

¹ V.M. Ciobanu, în V.M. Ciobanu, M. Nicolae (coord.), Noul Cod de procedură civilă comentat şi adnotat, vol. I, ed. a II-a, revizuită şi adăugită, Ed. Universul Juridic, Bucureşti, 2016, p. 7.

² Cf. Fr. D'Agostino, Diritto e giustizia. Per una introduzione allo studio del diritto, San Paolo, Milano, 2000, pp. 12-13.

³ Cu privire la instituţia procesului civil, v. L. Cadet, J. Normand, S. Amrani Mekki, Théorie générale du procès, PUF, Paris, 2010. Adde B. Cardozo, The Nature of The Judicial Process, 1921.

lare europene, relevând gradul de compatibilitate și de armonizare relativ ridicat dintre acestea.

Tehnic vorbind, prezentul curs, scris într-un stil sobru, limpede și, deopotrivă, elegant, calități rar întâlnite în lucrările de procedură, este alcătuit din 12 capitole, care tratează, succesiv, ținând evident seama de dialectica procesului civil și de cele două etape ale procesului contencios (judecata în primă instanță și judecata în căile de atac) următoarele: etapa scrisă (cap. I), cercetarea procesului (cap. II), actele procesuale de dispoziție (cap. III), excepțiile procesuale (cap. IV), probele (cap. V), incidentele procedurale (cap. VI) și hotărârea judecătorească (cap. VII); regulile generale privind căile de atac (cap. VIII), apelul (cap. IX), recursul (cap. X), contestația în anulare (cap. XI) și revizuirea (cap. XII).

Dintre temele abordate, semnalăm *exempli gratia*: efectele cererii de chemare în judecată – așa-numita «cerere introductivă de instanță» (cap. I), efectele primului termen de judecată la care părțile au fost legal citate (cap. II), renunțarea la judecată vs. renunțarea la dreptul subiectiv pretins (cap. III), ordinea soluționării excepțiilor procesuale concurente (cap. IV), proba cu înscrisuri și mărturisirea (cap. V), suspendarea judecării și perimarea (cap. VI), efectele hotărârii judecătorești (cap. VII), obiectul apelului (cap. IX) și, nu în ultimul rând, obiectul și motivele recursului în casație (cap. X).

Lipsește o teorie generală a procesului civil (sau, după caz, fundamentele filosofice ale procesului civil), dar credem că această lacună, cu siguranță intenționată, va fi acoperită în edițiile viitoare ale acestui curs superb, util nu numai studenților și masteranzilor, dar și practicienilor care încă nu s-au acomodat cu noutățile procedurii civile.

În încheiere, deși procedura este, *in genere*, privită ca fiind o materie aridă, prea tehnică, nespectaculoasă, nu ne îndoim că lectura prezentului curs aprofundat, scris cu multă pricepere și pasiune de doi proceduriști talentați și suficient de experimentați, demni urmași ai regretatului mentor, dl. decan Viorel Mihai Ciobanu, ajunși, iată, la deplina maturitate creatoare, va demonstra contrariul. Și acest lucru nu poate să nu ne bucure!

*Prof.univ.dr. Marian Nicolae,
Facultatea de Drept, Universitatea din București*

Prolegomene

Așa cum am susținut la fiecare început de an universitar și nu numai, Dreptul procesual civil constituie matematica dreptului, care trebuie să fie învățată la timpul ei, adică în anul IV – licență și ulterior aprofundată la master de către juriștii care doresc să se specializeze în cariera judiciară.

În egală măsură, procedura civilă este o disciplină la care studiul individual este esențial, iar dorința noastră a fost ca prin acest curs universitar să venim în întâmpinarea studenților și masteranzilor și să le explicităm într-o manieră adecvată această disciplină fundamentală a dreptului, din perspectiva nucleului dur al procesului civil – judecata în primă instanță și în căile de atac.

Firește că de la intrarea în vigoare a Noului Cod de procedură civilă au apărut noi tratate, coduri comentate și cursuri, însă, din perspectiva noastră, am apreciat că trebuie să le oferim studenților și masteranzilor, în primul rând, un curs care să le permită să înțeleagă și să-și însușească elementele esențiale practice ale procesului civil și, în egală măsură, să le permită să răspundă la întrebări ce pot apărea în doctrină și în activitatea practică. În multe materii tratate, cursul are un caracter aprofundat, adresându-se și practicienilor dreptului, în scopul de a le oferi soluții practice pentru rezolvarea unor probleme controversate ori dificile.

Am socotit util ca acest curs să apară la împlinirea unei decade de la adoptarea Noului Cod de procedură civilă, pornind de la ideea că avem deja o jurisprudență deopotrivă a instanțelor judecătorești și a Curții Constituționale, precum și o doctrină vastă constituită în baza noii reglementări.

Desigur că unele decizii ale Curții Constituționale nu sunt la adăpost de orice critică, generând umbre nedorite în peisajul luminos pe care Noul Cod și-a dorit să îl aducă desfășurării procedurii judiciare. Amintim doar deciziile de neconstituționalitate relative la normele privitoare la obligativitatea reprezentării prin avocat în recurs, la amputarea posibilității de a soluționa în filtru recursurile a căror soluție se impune cu evidență în lumina practicii constante, precum și la eliminarea brutală și lipsită de nuanțări necesare a oricărui criteriu valoric pentru admisibilitatea căilor de atac.

Am constatat cu amărăciune și intervenția legiuitorului, poate prea rapidă, în a aduce unele modificări care nu au avut la bază o analiză temeinică a problematicii procesual civile și avem în vedere aici adoptarea Legii nr. 138/2014 și, nu în ultimul rând, lipsa totală de viziune asupra beneficiilor cercetării judecătorești în camera de consiliu, care dintru început a fost amânată periodic de la intrarea în vigoare și a sfârșit prin eliminarea sa totală odată cu adoptarea actului normativ sus-menționat, golind de substanță esența filosofiei ce a fost avută în vedere inițial, la adoptarea Noului Cod, aceea a celerității, prin simplificarea și accelerarea judecăților. Legea nr. 310/2018 a înregistrat un regres nejustificat și pe alte planuri, precum eliminarea dispozițiilor de principiu care conferă Înaltei Curți de Casație și Justiție competența de soluționare a recursurilor și a filtrului de admisibilitate.

Nu putem să nu evocăm în aceste rânduri de debut, cu o reală emoție, memoria magistrului nostru, Profesorul Viorel Mihai Ciobanu, care, cu un talent unic și irepetabil, a reușit să ne transmită rigoarea și perseverența cercetării academice, dragostea pentru procedură civilă și pentru lucrul cu studenții.

De aceea, prin aceste gânduri, de profesori și practicieni ai dreptului, dorim să evocăm studenților și masteranzilor gândurile unui eminent procedurist, prof. Eugen Herovanu: „*teoria dreptului procesual civil e una dintre cele mai complexe, mai delicate și...mai atrăgătoare; în orice caz, din cele mai utile*” și, astfel, socotim necesar să subliniem și noi că: „*procedura nu se dobândește prin efectul practicii sau prin simpla cunoștință a mecanismului judecătoresc...întrucât aplicațiunea legilor de procedură oferă cele mai multe dificultăți practice, studiul lor cere o îngrijire deosebită și o metodă impecabilă*”.

În încheiere, dorim să mulțumim doamnei Nicoleta Solomon și întregii echipe de profesioniști ai editurii omonime, pentru tot efortul și dedicarea de care au dat dovadă ca acest volum să vadă lumina tiparului în condiții grafice deosebite.

București și Sinaia, A.D. 2020....în vremea urgiei covide.

Autorii

Secțiunea a 2-a. Deliberarea și pronunțarea hotărârii

După închiderea dezbaterilor, completul de judecată deliberază în secret asupra hotărârii ce urmează să pronunțe.

Dispozițiile referitoare la deliberarea și pronunțarea hotărârii se aplică nu doar hotărârilor finale, ci și încheierilor pronunțate pe parcursul judecării [art. 234 alin. (1) C.pr.civ.]¹. Așadar, completul de judecată deliberază de mai multe ori pe parcursul procesului, nu doar cu ocazia adoptării hotărârii finale. Desigur, dispozițiile art. 395 și urm. au în vedere cu precădere hotărârea prin care procesul este soluționat. Cel mai adesea, deliberarea asupra unor incidente procedurale care se ivesc pe parcursul procesului (*e.g.*, cereri de probe, excepții procesuale, cereri de suspendare a judecării etc.) are loc chiar în sala de ședință, fără retragerea completului în camera de consiliu (adesea, aceasta, în înțelesul de încăpere special prevăzută pentru deliberare, adiacentă sălii de ședință, nici nu există sau nu mai există), dar tot în secret². În cazul în care completul de judecată se pronunță pe loc, nu mai este necesară întocmirea unei minute, rezultatul deliberării secrete fiind consemnat în încheierea de ședință. Dacă însă completul se retrage spre deliberare, se va întocmi o minută asupra cererii sau excepției respective.

În sistemul legislativ actual, identic cu cel anterior în această privință, pronunțarea hotărârii (în sensul restrâns al acesteia, respectiv dispozitivul) și redactarea hotărârii integrale constituie două momente disociate. Așadar, foarte frecvent deliberarea are loc imediat după închiderea ședinței de judecată, iar pronunțarea soluției consemnate în minută se face în aceeași zi. Totuși, față de complexitatea multor cauze, de durata îndelungată a ședințelor, cu oboseala inerentă pe care o antrenează, art. 396 alin. (1) C.pr.civ. prevede că, în cazuri justificate, dacă instanța nu ia hotărârea de îndată, pronunțarea acesteia poate fi amânată pentru un termen care nu poate depăși 15 zile³. Se admite că pronunțarea poate fi amânată succesiv mai multe

¹ Potrivit acestui text, dispozițiile privitoare la deliberare, opinie separată, precum și orice alte dispoziții referitoare la hotărârile prin care instanța se dezinvestește de judecarea fondului cererii se aplică în mod corespunzător și încheierilor.

² A se vedea *G. Boroi, M. Stancu*, *Drept procesual civil*, p. 663.

³ Potrivit art. 396 alin. (3) C.pr.civ., dacă pronunțarea a fost amânată, hotărârea nu poate fi pronunțată mai înainte de data fixată în acest scop. S-a arătat că nerespectarea termenului fixat, în sensul pronunțării hotărârii anterior momentului anunțat, încalcă principiul publicității și al previzibilității actului de justiție și, ca atare, este sancționată cu nulitatea (necondiționată a) hotărârii (potrivit art. 176 pct. 5 C.pr.civ.), părțile fiind luate prin surprindere – *A. Nicolae*, în *V.M. Ciobanu, M. Nicolae* (coord.), *NCPC comentat și adnotat*, vol. I, p. 1095, precum și doctrina acolo citată. Apreciem că nu se poate preschimba termenul stabilit pentru pronunțarea hotărârii, dispozițiile art. 230 C.pr.civ. nefiind aplicabile prin analogie.

Pe de altă parte, părțile nu se citează pentru termenul de amânare a pronunțării, nici pentru termenul inițial, nici pentru cele ulterioare, dacă este cazul. S-a decis că invocarea ca motiv de recurs a faptului că partea nu a fost citată la data când a fost amânată pronunțarea nu se încadrează în prevederile art. 488 C.pr.civ., întrucât în calea de atac a recursului trebuie să fie deduse judecării critici de nelegalitate împotriva dezlegărilor instanței. În speță, instanța supremă a constatat că nemulțumirea recurentului vizează faptul că, nefiind citat pentru

intervale care fiecare în parte nu depășesc 15 zile, ceea ce se și întâmplă în practică în considerarea volumului mare de activitate ori a complexității deosebite a unor cauze, însă nu ar trebui să reprezinte regula (este îndeosebi contraindicată amânarea repetată de pronunțare în cauze urgente ori asupra unor incidente procedurale)¹. Pe de altă parte, amânarea pronunțării chiar și în cauzele nu foarte complicate prezintă deopotrivă avantajul unei noi reflecții, cât și șansa redactării unui proiect de motivare corespunzător soluției avute în vedere, ocazie cu care se poate verifica temeinicia raționamentului prefigurată. Totodată, această manieră de a proceda prezintă avantajul că judecătorul nu trebuie să reia de două ori studiul dosarului, cum s-ar întâmpla dacă redactarea considerentelor are loc la timp îndelungat după pronunțarea hotărârii. Credem că, *de lege ferenda*, trebuie instituită expres posibilitatea completului de judecată de a anunța că într-un termen de maximum 30 de zile [cu aplicarea corespunzătoare a prevederilor art. 426 alin. (5), nou introduse prin Legea nr. 310/2018] se va pronunța hotărârea redactată integral, prin punerea la dispoziția părților prin intermediul grefei a hotărârii *in extenso* (desigur, aceasta va fi ulterior comunicată părților, în condițiile legii).

În cazul amânării de pronunțare, se va întocmi separat încheierea de ședință pentru termenul la care au avut loc dezbaterile. Lipsa încheierii de dezbateri atrage nulitatea hotărârii, căci nu se poate respecta verificarea unor principii fundamentale, precum publicitatea ședinței, respectarea principiilor contradictorialității și al oralității (când este cazul), al continuității completului de judecată etc. În acest caz, suntem în prezența unei nulități derivate, decurgând din principiul potrivit căruia actele de procedură trebuie să facă dovadă prin ele însele, fără probe extrinseci². Totuși, în contextul actual, în care deopotrivă Legea de organizare judiciară și Codul de procedură civilă impun înregistrarea ședințelor de judecată, nu excludem reconstituirea încheierii de dezbateri a cărei întocmire ori semnare a fost omisă din greșeală pe temeiul înregistrărilor și notelor grefierului care atestă respectarea principiilor menționate.

termenul din 22 ianuarie 2019, dată la care a fost amânată pronunțarea, stabilită la termenul de judecată din 15 ianuarie 2019, recurentul nu a fost prezent la deliberare, însă deliberarea nu presupune citarea și prezența părților (art. 395 C.pr.civ.). Amânarea pronunțării pentru data de 22 ianuarie 2019 a fost dispusă pentru a da posibilitatea părților să depună concluzii scrise. Ca atare, criticile recurenților nu se încadrează în motivele prevăzute de art. 488 C.pr.civ. (Cas., s. I civ., dec. nr. 1388/18.09.2019, disponibilă pe www.scj.ro și în rezumat pe www.juridice.ro). Din speță mai rezultă în mod corect ineficacitatea unei cereri de recuzare formulate ulterior închiderii dezbaterilor. În ce ne privește, credem că, față de textul de lege analizat, astfel de cereri nu trebuie respinse (de același ori de alt complet, după caz), ele fiind pur și simplu lipsite de drept de orice efecte.

¹ Am întâlnit în practica judiciară o situație în care instanța a invocat din oficiu excepția necompetenței materiale, apoi a amânat de 4 ori pronunțarea câte 2 săptămâni (!), deși se presupune că a existat o reflecție prealabilă invocării excepției, iar ulterior excepția a fost admisă, motivarea relevantă având două paragrafe. Apreciem că acest mod de a tergiversa judecata nu este unul rezonabil ori acceptabil, incidentele asupra competenței urmând a fi soluționate și motivate în mod expeditiv.

² A se vedea, în acest sens, *A. Nicolae*, în V.M. Ciobanu, M. Nicolae (coord.), *NCPC comentat și adnotat*, vol. I, p. 1096, precum și jurisprudența acolo citată.

La deliberare iau parte numai membrii completului în fața cărora au avut loc dezbaterile. Fiecare dintre membrii completului de judecată are îndatorirea să își exprime opinia, începând cu cel mai nou în funcție. Președintele își exprimă opinia cel din urmă¹. De esența deliberării este că are loc în secret, pentru ca schimbul de idei și de argumente să fie unul liber și neconstrâns; cei care participă la deliberare sunt ținuti de secretul profesional al deliberării². La deliberare participă numai membrii completului în fața cărora au avut loc dezbaterile, adică, de regulă, numai judecătorii; cu toate acestea, în cazul litigiilor de muncă, participă și asistenții judiciari, care sunt membri ai completului, iar la Înalta Curte de Casație și Justiție participă și magistrații asistenți, cu vot consultativ³.

Judecătorul care a luat parte la judecată este ținut să se pronunțe chiar dacă nu mai este judecător al instanței respective (de exemplu, a fost promovat ori transferat), cu excepția cazului în care, în condițiile legii, i-a încetat calitatea de judecător sau este suspendat din funcție (prin demisie, pensionare sau ca sancțiune disciplinară). În

¹ Într-o cauză am putea spune inedită, instanța supremă a statuat următoarele: „Recurenții solicită Înaltei Curți ca, din compunerea completului care a soluționat apelul, să deducă faptul că s-ar fi încălcat dispozițiile referitoare la deliberare, prevăzute imperativ de art. 256 alin. 2 C.pr.civ. Textul de lege menționat prevede că după chibzuire, președintele adună părerile judecătorilor, începând cu cel mai nou în funcțiune, el pronunțându-se cel din urmă. În primul rând, recurenții nu arată prin ce mijloace ar putea Înalta Curte să constate, având ca element de referință doar compunerea completului care a soluționat cauza în apel, că au fost încălcate dispozițiile legale menționate, în condițiile în care, așa cum se prevede în alin. 1 al aceluiași articol, deliberarea este o etapă cu caracter secret ulterioară dezbaterilor. În al doilea rând, norma de drept conținută în art. 256 alin. 2 nu poate avea decât un caracter de recomandare, pentru situațiile când, în afară de președintele completului, în compunerea acestuia intră doi sau mai mulți judecători și când, înainte de a-și spune propria părere, președintele completului ascultă părerile celorlalți, începând cu cel mai nou în funcție, din rațiuni ce țin de tact și de evitarea unor reticențe ale judecătorilor mai noi în funcție în a enunța, eventual, o opinie contrară celor înfățișate de cei cu vechime mai mare. Deliberarea și formarea unei opinii comune nu se reduc, de altfel, la o simplă «adunare» a părerilor judecătorilor care alcătuiesc completul, fiind necesar adesea un schimb de idei și argumente în expunerea cărora ordinea vorbitorilor are un rol secundar.” (Cas., s. civ. propr. int., dec. nr. 1494/2009, *apud G. Boroș, O. Spineanu-Matei, CPC adnotat*, p. 429). Soluția instanței supreme este pe deplin justă; pe lângă argumentele expuse, nicidecum nu s-ar putea deduce din ordinea menționării judecătorilor din complet, impusă de prezidarea prin rotație a completelor de judecată și de necesitatea asigurării unui volum de muncă echilibrat pentru fiecare judecător în parte, o concluzie fie și orientativă cu privire la ordinea opiniilor în deliberare; apoi, cum bine remarcă Curtea de Casație, în cazul completelor de apel, alcătuite la data deciziei și *de lege lata* din doi judecători, nici nu se pune problema ca președintele să adune opinii de la mai mulți judecători în ordinea vechimii, întrucât are un singur coleg de complet.

² Cu titlu informativ, menționăm că, în vreme ce în majoritatea țărilor europene – bunăoară în Germania, Olanda ori în Franța – secretul deliberării este un principiu fundamental, fiind apărut cu strășnicie (până la interzicerea opiniilor separate), în Elveția, Codul de procedură civilă prevede în art. 54 alin. 2 că legile cantonale stabilesc dacă deliberarea are loc în public, în unele cantoane judecătorii fiind obligați să delibereze în public (<https://www.admin.ch/opc/en>).

³ A se vedea și A. Constanda, în G. Boroș (coord.), NCP. Comentariu pe articole, vol. I, p. 860.

această situație, procesul se repune pe rol, cu citarea părților, pentru ca ele să pună din nou concluzii în fața completului de judecată legal constituit.

Dacă, în timpul deliberării, instanța găsește că sunt necesare probe sau lămuriri noi va dispune repunerea pe rol a cauzei, cu citarea părților (art. 400 C.pr.civ.).

Hotărârea trebuie să fie rezultatul acordului membrilor completului de judecată și se dă în numele legii. Când unanimitatea nu poate fi realizată, hotărârea se ia cu majoritatea membrilor completului de judecată. Dacă din deliberare rezultă mai mult de două opinii, judecătorii ale căror păreri se apropie mai mult sunt datori să se unească într-o singură opinie, care se va reflecta și în considerente comune (spre exemplu, dacă 2 judecători înclină spre o părere, dar pentru considerente diferite, iar al treilea înclină spre altă părere, nu s-a degajat o majoritate până când primii doi nu găsesc considerente comune care să susțină soluția – iar legea îi obligă să procedeze în acest mod, altminteri am fi în prezența unei divergențe inedite, care nu poate fi cu totul exclusă, dar nu este recomandabilă).

Potrivit art. 399 C.pr.civ., în cazul în care majoritatea nu poate fi realizată, procesul se judecă în complet de divergență, constituit prin includerea în completul inițial și a unui judecător din planificarea de permanență. În această situație, divergența se judecă în aceeași zi sau, dacă nu este posibil, într-un termen care nu poate depăși 20 de zile de la ivirea divergenței, cu citarea părților. În pricinile considerate urgente acest termen nu poate fi mai mare de 7 zile. Dezbaterile vor fi reluate asupra chestiunilor rămase în divergență și care se anunță părților în ședință¹, instanța fiind îndreptățită, atunci când apreciază că este necesar, să administreze noi dovezi și să ordone orice alte măsuri îngăduite de lege. Părțile vor pune din nou concluzii asupra chestiunilor aflate în divergență. Dispozițiile referitoare la unirea într-o singură părere a opiniilor celor mai apropiate se aplică în mod corespunzător, judecătorii având dreptul de a reveni asupra părerii lor care a provocat divergența (dar soluția va fi pronunțată tot de completul de divergență, întregit, chiar dacă de această dată se dă în unanimitate). Când divergența nu privește soluția ce trebuie dată întregii cauze, după judecarea chestiunilor rămase în divergență, completul care a judecat înainte de ivirea ei va putea continua judecarea cauzei.

¹ În forma inițială a noului Cod, ca și în vechiul Cod, se prevedea că opiniile divergente se motivează. Pe drept cuvânt s-a remarcat în doctrină că este criticabilă soluția de a nu înștiința părțile înainte de ședință despre chestiunile asupra cărora poartă divergența, de exemplu, cu ocazia repunerii pe rol [a se vedea *A. Constanda*, în G. Boroș (coord.), NCP. Comentariu pe articole, vol. I, p. 867]; în sensul contrar, că reglementarea anterioară ar fi fost vulnerabilă pentru antepunțare, a se vedea *A. Nicolae*, în V.M. Ciobanu, M. Nicolae (coord.), NCP comentat și adnotat, vol. I, p. 1107. Apreciem că noua formă înregistrează un regres nejustificat, motivarea fiind mai pertinentă decât o simplă enunțare orală (care poate fi vagă) a aspectelor rămase în divergență. Mai mult, motivarea divergenței – pe care însă nu o credem exclusă nici în prezent, chiar dacă nu mai este impusă – era de natură să edifice deopotrivă părțile, cât și judecătorul inclus în complet care sunt opiniile și argumentele care le susțin. Or, nu poate fi vorba în acest caz de antepunțare, căci judecătorii care intră în divergență se *pronunță* – pe de-o parte, judecătorul inclus în complet vine tocmai ca să tranșeze divergența, iar, pe de altă parte, art. 399 alin. (4) C.pr.civ. prevede expres că judecătorii au dreptul de a reveni asupra părerii lor. Este, așadar, evident că reglementarea exclude ideea recuzării judecătorilor intrați în divergență pentru că și-au exprimat (și chiar motivat) opiniile divergente.

S-a arătat cu temei că acest din urmă text nu se aplică în cazul soluției finale, căci în acest caz instanța se dezinvestește, ci în cazul pronunțării asupra unui incident procedural, a unei excepții procesuale sau mijloc de probă¹. Pe de altă parte, în cazul hotărârii finale, chiar dacă divergența privește unele aspecte (spre pildă, doar o parte dintre cererile deduse judecării sau o parte dintre motivele de apel), hotărârea în întregul ei se dă de către completul de divergență, iar nu fragmentat (o hotărâre în doi judecători asupra aspectelor necontroversate și altă hotărâre în trei asupra aspectelor cu privire la care există divergență)².

În mod evident, divergența constituie o complicare a procedurii de soluționare a cauzei, cu inconveniente atât pentru instanță, cât și pentru părți. Ea poate pune în discuție însăși utilitatea unui complet alcătuit dintr-un număr par de judecători, o soluție oricum insolită în dreptul comparat. Totuși, divergența se ivește suficient de rar pentru ca acest inconvenient să fie, din punct de vedere practic, mai mic decât numeroasele inconveniente ce ar rezulta din mărirea numărului de membri ai completului de apel³. Pe de altă parte, colegiul de conducere, atunci când decide anual compunerea completelor de judecată, ar trebui să aibă în vedere și compatibilitatea judecătorilor care intră în alcătuirea fiecărui complet în parte⁴.

¹ A se vedea *M. Tăbârcă*, *Drept procesual civil*, vol. II, pp. 647-648.

² În acest sens, *A. Constanda*, în *G. Boroi* (coord.), *NCPC. Comentariu pe articole*, vol. I, p. 867.

³ Cu privire la această chestiune, a se vedea și *Gh.-L. Zidaru, M. Gavriș*, *Modificări legislative controversate aduse legilor justiției. O soluție legislativă improvizată: completul de 3 judecători în apel*, studiu publicat pe www.juridice.ro (31.01.2018).

⁴ Inutil să spunem că ideea tragerii la sorți a membrilor completului de judecată, vehiculată uneori pentru scopuri extrane procedurii civile, ar fi, din acest punct de vedere, fatală bunei administrări a justiției, impactul asupra principiului continuității fiind de asemenea unul greu de subestimat. Curtea Constituțională a decis de altfel în mod corect că „(...) desemnarea membrilor completurilor (de 3 judecători ai secției penale a Înaltei Curți – n.n.) la propunerea președintelui de secție și cu aprobarea Colegiului de conducere nu este de natură să afecteze cerința independenței și imparțialității obiective a completurilor de 3 judecători. Curtea mai reține că desemnarea prin tragere la sorți a membrilor completurilor nu este unica și singura modalitate prin care se asigură imparțialitatea obiectivă a acestora, putând exista și modalități alternative de desemnare în mod transparent a acestora, care să asigure un grad înalt de încredere în sistemul judiciar, de natură a înlătura orice suspiciune privind modul în care sunt repartizați judecătorii în aceste completuri. Procedura actuală, care implică o dublă filtrare, atât din partea președintelui de secție, cât și a Colegiului de conducere al Înaltei Curți de Casație și Justiție, de principiu, asigură transparența necesară. Propunerile președintelui de secție nu pot fi arbitrare, întrucât și acesta trebuie să țină cont de criteriile obiective pentru a se asigura calitatea actului de justiție, chiar dacă aceste criterii nu sunt expres normate în actul administrativ cu caracter normativ [spre exemplu, asigurarea continuității acestora, îmbinarea experienței judecătorilor cu vechime mai mare la gradul respectiv de jurisdicție cu cea a noilor promovați etc.]. (...) Din cele de mai sus rezultă că, din perspectiva cerințelor de independență și imparțialitate obiectivă, nu se impunea în mod obligatoriu ca regulamentul adoptat de Colegiul de conducere să stabilească un anumit mod de desemnare a judecătorilor în cadrul completurilor de 3 judecători, în speță, tragerea la sorți, astfel cum sugerează autorul sesizării, iar procedura reglementată – aprobarea compunerii completurilor de 3 judecători la propunerea președintelui de secție – nu pune în discuție independența și imparțialitatea obiectivă a acestor completuri.” – Decizia Curții Constituționale nr. 27/22.01.2020 (decizie luată cu unanimitatea voturilor judecătorilor Curții), publicată pe www.ccr.ro.

Deliberarea poartă asupra aspectelor de fapt și de drept relevante pentru soluționarea pricinii, motivele reținute cu ocazia deliberării prefigurând considerentele care vor fi ulterior dezvoltate în scris – am pledat deja mai sus pentru soluția pronunțării hotărârii *in extenso*, în care considerentele sunt redactate deodată cu dispozitivul (ceea ce ar face superfluă și redactarea separată a minutei) și nu mai revenim. Desigur, cu ocazia soluționării cauzei, instanța este obligată să se pronunțe asupra tuturor cererilor deduse judecării. Ea nu poate acorda mai mult sau altceva decât s-a cerut, dacă legea nu prevede altfel. În măsura în care s-a cerut, dacă cererea are ca obiect pretenții privitoare la obligația de întreținere, alocația pentru copii, chirie, arendă, plata salariului, rate din prețul vânzării sau alte sume datorate periodic, instanța îl va obliga pe pârât, la cererea reclamantului, după achitarea taxelor de timbru, potrivit legii, și la plata sumelor devenite exigibile după introducerea cererii [art. 397 alin. (1) și (2) C.pr.civ.].

Potrivit art. 401 alin. (1) C.pr.civ., după ce a fost luată hotărârea, se va întocmi de îndată o minută care va cuprinde soluția și în care se va arăta, când este cazul, opinia separată a judecătorilor aflați în minoritate.

Minuta reprezintă dispozitivul hotărârii pe scurt (fără date de identificare personale sau chiar fără nume), cuprinzând în esență soluția dată excepțiilor procesuale unite cu fondul, precum și soluția de admitere (în tot sau în parte) ori de respingere a cererii de chemare în judecată, precum și a celorlalte cereri incidentale și accesorii deduse judecării. Totodată, după dispoziția de admitere (în tot sau în parte) a cererii, se va arăta și în concret în ce constă admiterea acțiunii, respectiv la ce prestație este obligat pârâtul, ce bun trebuie să predea sau ce sumă de bani să plătească etc. Minuta trebuie să cuprindă soluția dată tuturor capetelor de cerere, să fie inteligibilă, clară și necontradictorie, întrucât, ulterior, pe baza ei se va redacta dispozitivul hotărârii. În condițiile art. 401 alin. (2) C.pr.civ., minuta, sub sancțiunea nulității hotărârii, se va semna pe fiecare pagină de către judecători și, după caz, de magistratul-asistent, după care se va consemna într-un registru special, ținut la grefa instanței. Acest registru poate fi ținut și în format electronic. Deși în practică este uzual ca mențiunea pronunțării în ședință publică să fie inserată și în minută, anticipativ (căci este clar că la momentul semnării minutei pronunțarea încă nu a avut loc), esențial este ca mențiunea modalității de pronunțare, conform celor ce urmează, să fie inserată în dispozitivul hotărârii¹.

Odată redactată minuta, potrivit art. 402 C.pr.civ., hotărârea se poate pronunța în ședință publică, la locul unde s-au desfășurat dezbaterile, de către președinte sau de către un judecător, membru al completului de judecată, care va citi minuta, indicând și calea de atac ce poate fi folosită împotriva hotărârii sau se poate pronunța prin

¹ Prin decizia în interesul legii nr. 13/2007, Curtea de Casație (Secțiunile Unite) a statuat cu putere obligatorie că minuta trebuie să cuprindă mențiunea pronunțării hotărârii în ședință publică. Nerespectarea acestei cerințe atrage nulitatea relativă a hotărârii în condițiile art. 105 alin. (2) C.pr.civ. [actualul art. 175 alin. (2) C.pr.civ.], numai în condițiile în care partea interesată dovedește o vătămare ce poate fi înlăturată doar prin anularea actului. Nu întrevădem vătămarea ce s-ar produce prin neinserarea unei mențiuni anticipative în cuprinsul minutei, care nu ar putea fi anulată pentru un atare motiv formal, cum just a statuat și Curtea de Casație. În sensul că lipsa mențiunii cu privire la pronunțarea hotărârii în minută nu atrage nulitatea hotărârii, a se vedea și *G. Boroș, M. Stancu*, Drept procesual civil, pp. 668-669.